GENERALINIO ADVOKATO
MACIEJ SZPUNAR IŠVADA,
pateikta 2016 m. spalio 26 d.[1]

Byla C-507/15

Agro Foreign Trade & Agency Ltd
prieš
Petersime NV

(Rechtbank van Koophandel te Gent (Gento komercinių bylų teismas, Belgija) pateiktas prašymas priimti prejudicinį sprendimą)

„Direktyva 86/653/EEB — Prekybos agentas, vykdantis veiklą Turkijoje — ES ir Turkijos asociacijos susitarimas — 14 straipsnis — Papildomas protokolas — 41 straipsnio 1 dalis“

1. Šioje byloje, kurioje atstovaujamasis yra įsisteigęs Europos Sąjungoje, o prekybos agentas įsisteigęs ir savo veiklą vykdo Turkijoje, prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas prašo išaiškinimo dėl dviejų klausimų: pirma, ar valstybė narė gali perkelti Direktyvą 86/653/EEB[2] į nacionalinę teisę taip, kad šios direktyvos nuostatos būtų taikomos tik toms situacijoms, kai prekybos agentas vykdo veiklą tik vidaus rinkoje.

2. Mano atsakymas – „taip“.

3. Antra, ar toks ribojimas yra draudžiamas pagal Susitarimo, įsteigiančio Europos ekonominės bendrijos ir Turkijos asociaciją, kuris 1963 m. rugsėjo 12 d. Ankaroje buvo pasirašytas Turkijos Respublikos, EEB valstybių narių ir Bendrijos ir kuris Bendrijos vardu sudarytas, aprobuotas bei patvirtintas 1963 m. gruodžio 23 d. Tarybos sprendimu 64/732/EEB (OL C 113, 1973, p. 1; 2004 m. specialusis leidimas lietuvių k., 11 sk., 11 t., p. 10) (toliau – Asociacijos susitarimas), ir Papildomo protokolo, 1970 m. lapkričio 23 d. pasirašyto Briuselyje ir Bendrijos vardu sudaryto, aprobuoto bei patvirtinto 1972 m. gruodžio 19 d. Tarybos reglamentu (EEB) Nr. 2760/72 (OL L 361, 1977, p. 60; 2004 m. specialusis leidimas lietuvių k., 11 sk., 11 t., p. 41) (toliau – papildomas protokolas), nuostatas.

4. Mano atsakymas – „ne“.

1 — Originalo kalba: anglų.

2 — 1986 m. gruodžio 18 d. Tarybos direktyva 86/653/EEB dėl valstybių narių įstatymų, susijusių su savarankiškai dirbančiais prekybos agentais, derinimo (OL L 382, 1986, p. 17; 2004 m. specialusis leidimas lietuvių k., 6 sk., 1 t., p. 177).

I – Teisinis pagrindas

A – *ES teisė*

1. Direktyva 86/653

5. Pagal Direktyvos 86/653 antrą konstatuojamąją dalį:

„<…> nacionalinių įstatymų dėl komercinio atstovavimo skirtumai iš esmės daro įtaką konkurencijos sąlygoms ir pačios veiklos vykdymui Bendrijoje bei kenkia tiek prekybos agentams *vis-à-vis* jų atstovaujamiesiems, tiek prekybinių sandorių saugumui; <…> be to, tokie skirtumai iš esmės kliudo sudaryti ir vykdyti komercinio atstovavimo sutartis, kai atstovaujamasis ir prekybos agentas yra įsisteigę skirtingose valstybėse narėse.“

6. Pagal Direktyvos 86/653 17 straipsnio 1 dalį:

„Valstybės narės imasi priemonių, būtinų užtikrinti, kad, pasibaigus komercinio atstovavimo sutarties galiojimui, prekybos agentui būtų atlyginta pagal šio straipsnio 2 dalį arba būtų kompensuoti jo nuostoliai pagal šio straipsnio 3 dalį.“

2. Asociacijos susitarimas

7. Asociacijos susitarimo 9 straipsnyje nurodyta:

„Susitariančiosios Šalys pripažįsta, kad šio susitarimo taikymo srityje ir nepažeidžiant atskirų nuostatų nustatomų pagal 8 straipsnį, bet kokia diskriminacija dėl pilietybės draudžiama pagal Europos bendrijos steigimo sutarties 7 straipsnyje įtvirtintą principą.“

8. Pagal Asociacijos susitarimo 14 straipsnį:

„Siekdamos panaikinti laisvės teikti paslaugas tarpusavio apribojimus, Susitariančiosios Šalys susitaria semtis įkvėpimo iš Bendrijos steigimo sutarties 55, 56 ir 58–65 straipsnių.“

3. Papildomas protokolas

9. Papildomo protokolo 41 straipsnyje nustatyta:

„1. Susitariančiosios Šalys susilaiko nuo bet kokių naujų įsisteigimo laisvės ar laisvės teikti paslaugas apribojimų viena kitos atžvilgiu įvedimo.

2. Asociacijos taryba pagal [Asociacijos susitarimo] 13 ir 14 straipsniuose nustatytus principus nustato Susitariančiųjų Šalių laipsniško įsisteigimo laisvės ir laisvės teikti paslaugas apribojimų viena kitos atžvilgiu panaikinimo grafiką ir taisykles.

<…>“

B – *Belgijos teisė*

10. 1995 m. balandžio 13 d. *Wet van betreffende de handelsagentuurovereenkomst* (Įstatymas dėl komercinio atstovavimo sutarties) (toliau – *Handelsagentuurwet*) 27 straipsnyje, kuriuo Direktyva 86/653 perkeliama į Belgijos teisę, nustatyta:

„Nepažeidžiant tarptautinių susitarimų, kurių šalis yra Belgija, taikymo, bet kokiai prekybos agento, kurio pagrindinė buveinė yra Belgijoje, veiklai taikoma Belgijos teisė, o ginčai dėl jos priskiriami Belgijos teismų jurisdikcijai.“

II – Faktinės aplinkybės, procesas ir prejudicinis klausimas

11. Ieškovė pagrindinėje byloje *Agro* yra Ankaroje (Turkija) įsteigta įmonė, kuri importuoja ir platina žemės ūkio produktus. Atsakovė pagrindinėje byloje *Petersime* yra Olsene (Belgija) įsteigta įmonė, kurianti, gaminanti ir tiekianti peryklas bei jų įrangą paukštininkystės rinkai.

12. 1992 m. liepos 1 d. *Petersime* sudarė sutartį dėl peryklų ir jų įrangos pardavimo Turkijoje su individualiu prekybos agentu, kurį vėliau pagal 1996 m. rugpjūčio 1 d. sutartį pakeitė *Agro*. Pagal sutartį *Petersime* suteikė *Agro* išimtines savo prekių pardavimo Turkijoje teises. Iš pradžių metų laikotarpiui sudarytoje sutartyje buvo numatytas automatinis jos pratęsimas kiekvienais metais dar 12-ai mėnesių, nebent kuri nors iš šalių registruotu laišku ir bent prieš 3 mėnesius iki minėto vienų metų laikotarpio pabaigos ją nutrauktų. Sutartyje taip pat buvo įtvirtinta nuostata, kad jai taikoma Belgijos teisė ir kad tik Gento teismai yra kompetentingi nagrinėti dėl jos kylančius ginčus.

13. 2013 m. kovo 26 d. laišku *Petersime* pranešė, jog nuo 2013 m. birželio 30 d. nutraukia sutartį. 2013 m. spalio 28 d. laišku *Agro* išsiuntė *Petersime* oficialų įspėjimą dėl nesumokėtos kompensacijos nutraukus sutartį ir pareikalavo sumokėti kompensaciją už žalą įmonės prestižui, grąžinti prekių likutį, taip pat įvykdyti neįvykdytus skolinius reikalavimus.

14. 2015 m. sausio 15 d. *Agro* prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikusiame teisme pareiškė ieškinį prieš *Petersime*, siekdama prisiteisti kompensaciją dėl nutrauktos sutarties, kompensaciją už žalą įmonės prestižui, taip pat atgauti prekių likutį ir pasiekti, kad būtų įvykdyti skoliniai reikalavimai.

15. Grįsdama savo ieškinį *Agro* tvirtina, kad *Handelsagentuurwet* nuostatos yra taikomos, nes šalys pačios teisėtai pasirinko Belgijos teisę. Savo ruožtu *Petersime* tvirtina, kad yra taikoma tik Belgijos bendroji teisė, nes *Handelsagentuurwet* taikomas tik tiek, kiek prekybos agentas vykdo veiklą Belgijoje, o šiuo atveju taip nėra.

16. Anot prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikusio teismo, *Agro* ir *Petersime* sutartyje buvo aiškiai pasirinkta Belgijos teisė. Vis dėlto tai nebūtinai reiškia, kad *Handelsagentuurwet* yra taikomas šiai bylai. Atrodo, kad prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas daro prielaidą, kad *Handelsagentuurwet* 27 straipsnis šios bylos aplinkybėmis nebėra privalomas, nes prekybos agentas yra įsisteigęs ir vykdo veiklą už Belgijos ribų.

17. Nagrinėdamas šią bylą *Rechtbank van Koophandel te Gent* (Gento komercinių bylų teismas) 2015 m. rugsėjo 3 d. sprendimu, kurį Teisingumo Teismas gavo 2015 rugsėjo 24 d., pateikė šį prejudicinį klausimą:

„Ar [*Handelsagentuurwet*], kuriuo [Direktyva 86/653] perkelta į Belgijos nacionalinę teisę, atitinka šią direktyvą ir (arba) Asociacijos susitarimo, kurio aiškus tikslas yra Turkijos įstojimas į Europos Sąjungą, nuostatas ir (arba) Turkijos ir Europos Sąjungos įsipareigojimus pašalinti laisvo paslaugų judėjimo tarpusavio apribojimus, jeigu šiame [*Handelsagentuurwet*] nustatyta, kad jis taikomas tik prekybos agentams, kurių pagrindinė buveinė yra Belgijoje, ir netaikomas, kai Belgijoje įsisteigęs atstovaujamasis ir Turkijoje įsisteigęs prekybos agentas aiškiai pasirinko taikyti Belgijos teisę?“

III – Analizė

18. Pirmojoje klausimo dalyje prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas iš esmės siekia išsiaiškinti, ar Direktyva 86/653 užkerta kelią taikyti valstybės narės įstatymo nuostatą, pagal kurią tos direktyvos garantuojama apsauga yra suteikiama tik kai prekybos agentas vykdo savo veiklą toje valstybėje narėje, o ne tais atvejais, kai atstovaujamasis yra įsisteigęs toje valstybėje narėje, o prekybos agentas įsisteigęs ir savo veiklą vykdo Turkijoje.

19. Antroje klausimo dalyje prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas iš esmės siekia išsiaiškinti, ar Asociacijos susitarimas arba Papildomas protokolas užkerta kelią taikyti valstybės narės įstatymo nuostatą, pagal kurią Direktyvos 86/653 garantuojama apsauga yra suteikiama tik kai prekybos agentas vykdo savo veiklą toje valstybėje narėje, o ne tais atvejais, kai atstovaujamasis yra įsisteigęs valstybėje narėje, o prekybos agentas įsisteigęs ir savo veiklą vykdo Turkijoje.

20. Po trumpų pirminių pastabų nagrinėsiu šį klausimą iš pradžių, atsižvelgdamas į Direktyvą 86/653, vėliau – į Asociacijos susitarimą ir Papildomą protokolą.

A – *Pirminės pastabos*

1. *Handelsagentuurwet* 27 straipsnio aiškinimas nacionaliniu lygiu

21. Prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikusio teismo ir Belgijos vyriausybės nuomonės dėl *Handelsagentuurwet* 27 straipsnio aiškinimo akivaizdžiai skiriasi.

22. Per teismo posėdį Belgijos vyriausybė tvirtino, kad Belgijos įstatymo nuostata, kuri nagrinėjama nacionaliniame teisme, t. y. *Handelsagentuurwet* 27 straipsnis, nėra savaime ribojamojo pobūdžio, kaip teigia prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas. Iš tikrųjų, anot Belgijos vyriausybės, ši nuostata taip pat yra taikoma esant tokioms situacijoms, kaip nagrinėjamoji šioje byloje; taigi, jeigu šalys pasirinko Belgijos teisę kaip taikytiną, ši teisė taip pat taikoma prekybos agento veiklai už Belgijos arba net visos Europos Sąjungos ribų.

23. Prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas turėtų apsvarstyti šiuos argumentus, nes jei šis teiginys pasitvirtintų, šio teismo užduotas klausimas taptų ne tik hipotetiškas, bet ir perteklinis.

24. Vis dėlto prašymo priimti prejudicinį sprendimą procedūra yra procedūra tarp *teismų*, t. y. teismų dialogas, todėl Teisingumo Teismui privalomas nacionalinis teisinis pagrindas, kurį nacionalinis *teismas* išdėsto prašyme priimti prejudicinį sprendimą. Taigi tik bylą nagrinėjantis nacionalinis teismas, atsakingas už sprendimo priėmimą, atsižvelgdamas į bylos aplinkybes turi įvertinti, ar jo sprendimui

priimti yra būtinas prejudicinis sprendimas, ir Teisingumo Teismui pateikiamų klausimų svarbą.[3]

25. Šioje byloje būtent nacionalinis teismas, kuris išsiaiškino šalių tikslus ir nustatė, kad Belgijos teisė yra taikytina bylos šalių sudarytai sutarčiai, turi nuspręsti, kuri tiksliai Belgijos teisės nuostata yra taikoma šiems sutartiniams santykiams.

26. Todėl mano analizė yra pagrįsta prielaida, kad *Handelsagentuurwet* 27 straipsnis taip, kaip jis taikomas Belgijoje, nėra taikomas tokiai bylai, kaip nagrinėjamoji šiuo atveju.

2. Dėl tarptautinės privatinės teisės

27. Direktyvoje 86/653 nėra taisyklės dėl įstatymų kolizijos[4].

28. Pirmiausia reikia pabrėžti, kad prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas nėra kompetentingas užduoti klausimo dėl Romos konvencijos[5], kuri iš principo atrodo taikytina *ratione temporis*[6], išaiškinimo, atsižvelgiant į tai, kad ši teisė suteikiama tik nacionaliniams paskutinės instancijos teismams[7].

29. Bet kuriuo atveju, tiek pagal Romos konvenciją, tiek pagal Reglamentą „Roma I“ leidžiama šalims teisėtai pasirinkti jų sutartiniams santykiams taikytiną teisę.

30. Kadangi prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikusiam teismui nekyla jokių abejonių dėl to, kad šalys kaip taikytiną pasirinko Belgijos teisę, nėra reikalo nagrinėti argumentų, susijusių su įstatymų kolizija. Kaip minėjau, esminė nacionaliniam teismui kilusi problema – kokios Belgijos teisės nuostatos turi būti taikomos. Todėl nacionalinis teismas prašo atsakyti į du klausimus: pirma, ar Belgijos teisės aktų leidėjas teisingai įgyvendino Direktyvą 86/853, ir, antra, ar teisės aktai atitinka su Turkija sudarytą Asociacijos susitarimą.

31. Nagrinėdamas šiuos klausimus, visų pirmą išnagrinėsiu Direktyvą 86/853, paskui – Asociacijos susitarimą.

3 — Žr., pavyzdžiui, 2013 m. spalio 17 d. Sprendimą *Unamar* (C-184/12, EU:C:2013:663, 28 punktas ir jame nurodyta teismo praktika).

4 — Taip pat šiuo klausimu žr. J. Basedow „Europäisches Internationales Privatrecht“, *Neue Juristische Wochenschrift*, 1996, p. 1921–1929, ypač p. 1925, kuris pabrėžia iš to kylančius keblumus dėl situacijų, į kurias įtrauktos trečiosios valstybės, sprendimo.

5 — Konvencija dėl sutartinėms prievolėms taikytinos teisės, pateikta pasirašyti 1980 m. birželio 19 d. Romoje (OL L 266, 1980, p. 1.)

6 — Dėl sutarčių, sudarytų po 2009 m. gruodžio 17 d., reikia nurodyti, kad Romos konvencija buvo pakeista 2008 m. birželio 17 d. Europos Parlamento ir Tarybos reglamentu (EB) Nr. 593/2008 dėl sutartinėms prievolėms taikytinos teisės („Roma I“) (OL L 177, 2008, p. 6); žr. šio reglamento 28 straipsnį.

7 — Pagal 1988 m. gruodžio 19 d. Pirmojo protokolo dėl Teisingumo Teismo jurisdikcijos aiškinti Romos konvenciją (OL C 27, 1998, p. 47), įsigaliojusio 2004 m. rugpjūčio 1 d., 1 straipsnį Teisingumo Teismas turi jurisdikciją priimti prejudicinius sprendimus dėl minėtos konvencijos nuostatų išaiškinimo. Prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas nėra minimas to protokolo 2 straipsnio a dalyje kaip teismas, kompetentingas kreiptis į Teisingumo Teismą dėl prejudicinio sprendimo (Belgijoje šią kompetenciją turi tik Kasacinis teismas (*Cour de cassation*) ir Valstybės Taryba (*Conseil d'État*)).

B – *Pirmoji klausimo dalis: dėl Direktyvos 86/653*

1. Tikslas ir struktūra

32. Direktyva 86/653 (toliau – direktyva) yra siekiama suderinti valstybių narių įstatymus dėl teisinio santykio tarp komercinio atstovavimo sutarties šalių [8]. Be to, Teisingumo Teismas yra ne kartą išaiškinęs, kad direktyva visų pirma siekiama apsaugoti prekybos agentus jiems užmezgus santykius su atstovaujamaisiais, todėl joje, be kita ko, pateiktos nuostatos, reglamentuojančios komercinio atstovavimo sutarčių sudarymą ir nutraukimą (direktyvos 13–20 straipsniai) [9]. Direktyvoje numatytos imperatyvios nuostatos [10] dėl prekybos agentų minimalios apsaugos sąlygų [11]. Taigi, direktyvos 17 straipsnio nuostatas dėl kompensacijos už komercinį atstovavimą mokėjimo pasibaigus sutartiniams santykiams su atstovaujamuoju reikia aiškinti taip, kad jomis siekiama apsaugoti prekybos agentus [12].

33. Direktyvoje nėra reguliuojama jos teritorinė taikymo sritis. Joje nėra nei įtvirtinta, kad atstovaujamasis turi būti įsisteigęs kur nors konkrečiai, nei to, kur prekybos agentas turi vykdyti savo veiklą, kad būtų taikomos direktyvos nuostatos. Todėl kyla klausimas, ar direktyva siekiama sukelti teisinių padarinių tik Europos Sąjungoje, t. y. vidaus rinkoje, ar jos poveikis pasireiškia ir už vidaus rinkos ribų [13].

34. Direktyva siekiama derinti valstybių narių privatinę teisę. Joje yra tam tikrų esminių nuostatų dėl atstovavimo sutarčių. Komercinio atstovavimo sutarčiai taikytiną teisę lemia kompetentingo teismo valstybės teisės normų kolizijos taisyklės. Taikytina teisė gali būti nustatyta arba kaip nagrinėjamoje byloje – pagal šalių sutartą sąlygą dėl pasirinktos taikomos teisės, arba, šalims nepasirinkus taikytinos teisės, pagal teisės normų kolizijos taisykles.

35. Tad iš principo, jeigu atstovavimo sutarčiai taikomas įstatymas yra valstybės narės įstatymas, taikomos direktyvą įgyvendinančios nacionalinės teisės nuostatos. Tačiau tai nereiškia, kad nacionaliniam teisės aktų leidėjui yra visiškai užkertamas kelias riboti tą direktyvą įgyvendinančių nuostatų teritorinę taikymo sritį. Vis dėlto tai darydamas nacionalinis teisės aktų leidėjas privalo turėti galvoje, kurioms situacijoms esant direktyvos taikymas yra privalomas.

36. Ką reiškia privalomas direktyvos taikymas? Šiuo atveju reikia skirti dvi situacijas. Pirma, „privalomasis pobūdis“ gali būti siejamas su nuostatomis, apibrėžiančiomis esmines atstovavimo sutarties šalių teises ir pareigas. Todėl direktyvoje naudojami keli metodai jos nuostatų „privalomajam pobūdžiui“ apibūdinti. Kai kuriais atvejais joje įtvirtinta, kad „šalys [visiškai] negali nukrypti nuo“ kai

8 — Žr. 1998 m. balandžio 30 d. Sprendimą *Bellone* (C-215/97, EU:C:1998:189, 10 punktas); 2000 m. liepos 13 d. Sprendimą *Centrosteel* (C-456/98, EU:C:2000:402, 13 punktas); 2006 m. kovo 23 d. Sprendimą *Honyvem Informazioni Commerciali* (C-465/04, EU:C:2006:199, 18 punktas); 2009 m. kovo 26 d. Sprendimą *Semen* (C-348/07, EU:C:2009:195, 14 punktas) ir 2013 m. spalio 17 d. Sprendimą *Unamar* (C-184/12, EU:C:2013:663, 36 punktas). Taip pat žr., pavyzdžiui, T. Fock *Die europäische Handelsvertreter-Richtlinie*, Nomos Verlagsgesellschaft, Baden Badenas, 2001, p. 25.

9 — Žr. 1998 m. balandžio 30 d. Sprendimą *Bellone* (C-215/97, EU:C:1998:189, 13 punktas); 2000 m. lapkričio 9 d. Sprendimą *Ingmar* (C-381/98, EU:C:2000:605, 20 ir 21 punktai); 2006 m. kovo 23 d. Sprendimą *Honyvem Informazioni Commerciali* (C-465/04, EU:C:2006:199, 19 ir 22 punktai); 2008 m. sausio 17 d. Sprendimą *Chevassus-Marche* (C-19/07, EU:C:2008:23, 22 punktas) ir 2009 m. kovo 26 d. Sprendimą *Semen* (C-348/07, EU:C:2009:195, 14 punktas). Taip pat žr. L. Macgregor „Case Comment Compensation for commercial agents: an end to plucking figures from the air?“ *Edinburgh Law Review* 2008, p. 86–93, ypač p. 87.

10 — Žr. 2000 m. lapkričio 9 d. Sprendimą *Ingmar* (C-381/98, EU:C:2000:605, 21 ir 22 punktai); 2006 m. kovo 23 d. Sprendimą *Honyvem Informazioni Commerciali* (C-465/04, EU:C:2006:199, 22 ir 34 punktai) ir 2013 m. spalio 17 d. Sprendimą *Unamar* (C-184/12, EU:C:2013:663, 40 punktas).

11 — Žr. 2013 m. lapkričio 17 d. Sprendimą *Unamar* (C-184/12, EU:C:2013:663, 52 punktas). Taip pat žr. E. Rott-Pietrzyk *Agent Handlowy – Regulacje Polskie i Europejskie*, C.H. Beck, Varšuva, 2006, p. 68.

12 — Žr. 2000 m. lapkričio 9 d. Sprendimą *Ingmar* (C-381/98, EU:C:2000:605, 24 punktas).

13 — Nuo Vieningo Europos Akto priėmimo Sutartyje, šiuo metu SESV 26 straipsnio 2 dalyje, vidaus rinka apibrėžiama kaip „vidaus sienų neturinti erdvė, kurioje pagal Sutarčių nuostatas užtikrinamas laisvas prekių, asmenų, paslaugų ir kapitalo judėjimas“. Šioje išvadoje, ypač kai cituojami Sąjungos teisės aktai ir teismų praktika, sąvokos „vidaus rinka“, „bendroji rinka“ ir „vieninga rinka“ vartojamos kaip sinonimai.

kurių nuostatų [14]. Kitais atvejais joje įtvirtinta, kad „šalys negali nukrypti“ nuo kai kurių nuostatų „sukeliant žalą agentui“ [15]; arba kad kai kurios nuostatos yra taikomos „nesant jokio šalių susitarimo dėl šio klausimo“. [16] Galiausiai direktyva kartais riboja šalių sutartinę autonomiją kitais, konkretesniais, būdais [17].

37. Antra, „privalomas pobūdis“ taip pat gali būti siejamas su iš direktyvos kylančios apsaugos teritorine taikymo sritimi. Todėl kyla klausimas, ar Bendrijos teisės aktų leidėjas ketino užtikrinti, kad direktyvos apsauga būtų privaloma visoms komercinio atstovavimo sutartims, sudarytoms bet kur pasaulyje, kiekvienu atveju, kai taikoma valstybės narės teisė pagal taikytinos teisės pasirinkimo taisykles (be abejo, įskaitant taikytinos teisės taisykles, pasirinktas sutarties šalių). Kaip parodysiu pateikdamas vėlesnę analizę, mano atsakymas yra „ne“.

38. Nagrinėjamoje byloje kilo ši problema: ar pagal direktyvos 17 ir 18 straipsnius suteikiama apsauga privaloma, jeigu atstovaujamasis yra įsisteigęs valstybėje narėje, o prekybos agentas įsisteigęs ir vykdo savo veiklą trečiojoje šalyje.

2. Teismo praktika

39. Sprendime *Centrosteel* Teisingumo Teismas nusprendė, kad „šia direktyva siekiama suderinti su komercinio atstovavimo šalių teisiniais santykiais susijusią valstybių narių teisę, nepaisant jokių tarptautinių elementų“ [18]. Mano nuomone, šis teiginys paprasčiausiai susijęs su *Europos Sąjungos viduje susiklosčiusia situacija* dėl dviejų priežasčių. Pirma, šis teiginys pateiktas *valstybių narių* įstatymų derinimo kontekste. Antra, Teisingumo Teismas pridūrė, kad direktyvos taikymo sritis buvo „platesnė nei [ESV sutartyje] įtvirtintų pagrindinių laisvių“ [19]. Manau, kad Teisingumo Teismas tik norėjo pabrėžti plačiai paplitusią poziciją, kad teisės derinimo priemonė, kaip antai Direktyva 86/653, gali apimti daugiau nei keturias laisves, t. y. ji nėra apribota tarptautinių situacijų, ir kad tarptautinis elementas nėra būtinas.

40. Taigi nagrinėjamos bylos atveju Sprendime *Centrosteel* nėra tinkamo atsakymo.

41. Sprendime *Ingmar* Teisingumo Teismas pripažino, kad nuostata, įtvirtinta Direktyvos 86/653 17 straipsnyje, taikytina, nepaisant to, kad sutartį reglamentuoja trečiosios valstybės teisė [20]. Teisingumo Teismas priėmė tokį sprendimą, nes prekybos agentas vykdė savo veiklą vidaus rinkoje. Konkrečiai kalbant, Teisingumo Teismas nusprendė, kad „siekiant [direktyvos 17 ir 18 straipsnių] tikslų būtina, kad šie straipsniai būtų taikomi, kai situacija yra glaudžiai susijusi su Bendrija, be kita ko, kai prekybos agentas vykdo savo veiklą valstybės narės teritorijoje, nepaisant to, kokį įstatymą šalys susitarė taikyti savo sutarčiai [21]“.

42. Vis dėlto Sprendimas *Ingmar* susijęs su visiškai kitokia situacija, nei susiklosčiusi nagrinėjamoje byloje. Tuo atveju atstovaujamasis buvo įsisteigęs už Sąjungos ribų ir prekybos agentas vykdė savo veiklą Sąjungoje, o šioje byloje atstovaujamasis yra įsisteigęs Sąjungoje ir prekybos agentas vykdo savo veiklą už Sąjungos ribų.

14 — Žr. Direktyvos 86/653 5 straipsnį.
15 — Žr. Direktyvos 86/653 10 straipsnio 4 dalį, 11 straipsnio 3 dalį, 12 straipsnio 3 dalį arba 19 straipsnį.
16 — Žr. Direktyvos 86/653 6 straipsnio 1 dalį.
17 — Žr. Direktyvos 86/653 13 straipsnio 1 dalį ir 15 straipsnio 3 dalį.
18 — Žr. 2000 m. liepos 13 d. Sprendimą *Centrosteel* (C-456/98, EU:C:2000:402, 13 punktas).
19 — Žr. 2000 m. liepos 13 d. Sprendimą *Centrosteel* (C-456/98, EU:C:2000:402, 13 punktas).
20 — Žr. 2000 m. lapkričio 9 d. Sprendimą *Ingmar* (C-381/98, EU:C:2000:605, 26 punktas).
21 — Žr. 2000 m. lapkričio 9 d. Sprendimą *Ingmar* (C-381/98, EU:C:2000:605, 25 punktas).

43. Sprendime *Unamar*[22] Teisingumo Teismas *obiter dicta* nusprendė, kad „ypač svarbūs direktyvos 17 ir 18 straipsniai, nes juose apibrėžtas komercinių atstovų apsaugos lygis, kurį Sąjungos teisės aktų leidėjas laiko pagrįstu *kuriant bendrą rinką*“[23].

44. Todėl, mano nuomone, *Ingmar* ir *Unamar* sprendimuose nurodyta, kad Direktyvos 86/653 17 ir 18 straipsniai turi būti laikomi privalomais ta prasme, kad, kai prekybos agentas vykdo savo veiklą vidaus rinkoje, jam yra suteikiama Direktyvos 86/653 17 ir 18 straipsnių apsauga, nepaisant tarp šalių sudarytai sutarčiai taikomo įstatymo. *A contrario* 17 ir 18 straipsniai nėra privalomi, jei prekybos agentas vykdo savo veiklą už vidaus rinkos ribų. Vadinasi, valstybė narė gali apriboti 17 ir 18 straipsniais teikiamos apsaugos teritorinę apimtį prekybos agentams, vykdantiems savo veiklą vidaus rinkoje.

3. Formuluotė

45. Pagal direktyvos antrą konstatuojamąją dalį „nacionalinių įstatymų dėl komercinio atstovavimo skirtumai iš esmės daro įtaką konkurencijos sąlygoms ir pačios veiklos vykdymui *Bendrijoje*, taip pat kenkia tiek prekybos agentams *vis-à-vis* jų atstovaujamiesiems, tiek prekybinių sandorių saugumui“[24]. Pagal tą pačią konstatuojamąją dalį „tokie skirtumai iš esmės kliudo sudaryti ir vykdyti komercinio atstovavimo sutartis, kai *atstovaujamasis ir prekybos agentas yra įsisteigę skirtingose valstybėse narėse*“[25].

46. Be to, direktyvos trečioje konstatuojamojoje dalyje įtvirtinta, kad „prekyba *tarp valstybių narių* turėtų vykti tokiomis sąlygomis, kurios yra panašios į vienoje *bendroje rinkoje* esančias sąlygas, todėl būtina suderinti valstybių narių teisines sistemas, kiek to reikalauja deramas *bendrosios rinkos* veikimas“[26].

47. Tokia formuluotė, mano nuomone, nurodo, kad Direktyvos 86/653 taikymas yra apribotas vidaus rinkai, o ne išorinėms situacijoms[27].

4. Teisės akto priėmimo istorija

48. Pradiniame Komisijos pasiūlyme buvo nuoroda į už Sąjungos ribų savo veiklą vykdančius prekybos agentus. Pasiūlyme dėl 35 straipsnio 1 dalies buvo nustatyta, kad kai šalys, pakenkdamos agentui, nukrypsta nuo kelių direktyvos nuostatų, kurios išvardytos toliau, tokie susitarimai negalioja. Paskui 35 straipsnio 2 dalyje buvo nustatyta, kad, „be 21 straipsnio 4 dalyje ir 33 straipsnyje numatytų atvejų, šalys gali nukrypti nuo ankstesnėje straipsnio dalyje įtvirtintų privalomų nuostatų, jei prekybos agentas savo veiklą vykdo už Bendrijos ribų“[28].

49. Direktyvoje 86/653 nėra tokios nuostatos, kaip buvo numatyta jos projekto 35 straipsnio 2 dalyje. Tai gali reikšti, kad tuo metu Taryba nenorėjo apriboti direktyvos veikimo vidaus rinka.

22 — Sprendimas *Unamar* buvo susijęs su ES vidaus situacija, kai reikėjo apsispręsti, kurios iš dviejų valstybių narių, abiejų teisingai perkėlusių Direktyvą 86/653, (civilinis) įstatymas turėjo būti taikomas. Žr. 2013 m. spalio 17 d. sprendimą (C-184/12, EU:C:2013:663, 51 punktas).

23 — Žr. 2013 m. spalio 17 d. Sprendimą *Unamar* (C-184/12, EU:C:2013:663, 39 punktas). Išskirta mano.

24 — Išskirta mano.

25 — Išskirta mano.

26 — Išskirta mano.

27 — Žvelgiant iš šios perspektyvos, mano išvados neprieštarauja minėtam Sprendimui *Centrosteel*.

28 — Žr. Komisijos pasiūlymą dėl Tarybos direktyvos dėl valstybių narių įstatymų, susijusių su savarankiškai dirbančiais prekybos agentais, derinimo, Komisijos Tarybai pateiktą 1976 m. gruodžio 17 d. (OL C 13, 1977, p. 2).

50. Vis dėlto tai nėra direktyvos aiškinimas, kurį norėčiau pasiūlyti Teisingumo Teismui. Remdamasis savo paieškomis galiu teigti, kad pilnos 35 straipsnio formuluotės buvo atsisakyta per teisės akto priėmimo procedūrą, nes Parlamentas manė, kad 35 straipsnio *1 dalies* nuostatų sąrašas buvo pernelyg griežtas [29]. Tai, ko Parlamentas nekritikavo, buvo nuoroda į „prekybos agento vykdomą veiklą už Bendrijos ribų“. Tad darau išvadą, kad Parlamentas sutiko su šiuo teritoriniu ribų nustatymu.

51. Tas pats pasakytina apie tai, kad Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komitetas turėjo tam tikrų pastabų dėl 35 straipsnio projekto, kurios, mano nuomone, apėmė taip pat privalomų nuostatų taikymo srities apibrėžimą [30].

52. Todėl Komisijos peržiūrėtame projekte iš esmės pakeista 35 straipsnio 1 dalis, tačiau 2 dalis palikta nepakeista [31].

53. Kai po kelerių metų Taryba priėmė Direktyvą 86/653, ji rėmėsi iš esmės pakeistu projektu. Priešingai nei pasiūlyme, direktyva jau nebebuvo siekiama reguliuoti visų teisinių klausimų dėl komercinio atstovavimo sutarčių. Apie pusė pasiūlytų nuostatų buvo atmestos [32]. Todėl jau nebėra tokios nuostatos, kokia buvo projekto 35 straipsnis. Artimiausias iš pradžių pasiūlytai nuostatai yra Direktyvos 86/653 19 straipsnis, pagal kurį šalys negali nukrypti nuo 17 [33] ir 18 [34] straipsnių, taip pakenkdamos prekybos agentui iki komercinio atstovavimo sutarties pabaigos.

54. Todėl, nors iš to, kas pateikta anksčiau, ir būtų galima susidaryti įspūdį, kad direktyvos teritorinė taikymo sritis yra apribota prekybos agento veikla vidaus rinkoje, šio teisės akto priėmimo istorija nėra visiškai aiški, kiek tai susiję su direktyvos teritorine taikymo sritimi. Neįmanoma nei aiškiai nustatyti, kad direktyva yra apribota vidaus rinka, nei to, kad taip nėra.

5. Vidaus rinkos tikslas

55. ES privatinės teisės taisyklės, kaip antai Direktyva 86/653, turėtų būti vertinamos atsižvelgiant į vidaus rinkos kontekstą ir sistemą [35].

56. 1986 metais remiantis nuostatomis, dabar atitinkančiomis SESV 53 straipsnio [36] 1 dalį ir 115 straipsnį [37], priimtos direktyvos pradinė logika buvo sukurti vienodas sąlygas vidaus rinkoje veiklą vykdantiems atstovaujamiesiems, kurie naudojasi prekybos agentų paslaugomis: tam, kad galėtų investuoti ir užsiimti verslu, atstovaujamieji turi žinoti, kokiomis taisyklėmis jie turi vadovautis, kiek tai susiję su kompensacija ir atlyginimu prekybos agentams, kurių paslaugomis jie naudojasi.

29 — Žr. Europos Parlamento rezoliucijos, kurioje įtvirtinta jo nuomonė dėl Europos Bendrijų Komisijos pasiūlymo dėl Tarybos direktyvos dėl valstybių narių įstatymų, susijusių su savarankiškai dirbančiais prekybos agentais, derinimo (OL C 239, 1978, p. 20) 17 punktą: „atrodo, kad ilgas 35 straipsnio nuostatų sąrašas daro direktyvą pernelyg nelanksčią, todėl Komisija turėtų pateikti pakeistą šio straipsnio redakciją“.

30 — Žr. Nuomonės dėl Komisijos pasiūlymo dėl Tarybos direktyvos dėl valstybių narių įstatymų, susijusių su savarankiškai dirbančiais prekybos agentais, derinimo (OL C 59, 1978, p. 31) 2.9.10 punktą: „Komitetas siūlo, kad 35 straipsnio 2 dalyje esanti nuoroda į 21 straipsnio 4 dalį būtų pašalinta, ir laikosi nuomonės, kad 35 straipsnio 2 dalis reiškia, kad sutarties šalys turi teisę nukrypti nuo 35 straipsnio 1 dalyje nustatytų privalomų nuostatų“.

31 — Žr. Komisijos pataisytą pasiūlymą dėl Tarybos direktyvos dėl valstybių narių įstatymų, susijusių su savarankiškai dirbančiais prekybos agentais, derinimo (Komisijos Tarybai pateiktą 1976 m. sausio 29 d. pagal EEB 149 straipsnio 2 dalį (OL C 56, 1979, p. 21).

32 — Žr. T. Fock *Die europäische Handelsvertreter-Richtlinie*, Nomos Verlagsgesellschaft, Baden Badenas, 2001, p. 19.

33 — Dėl atlyginimo, kompensacijos arba kompensacijos prekybos agentui po komercinio atstovavimo sutarties pasibaigimo.

34 — Dėl Direktyvos 86/653 17 straipsnyje nustatytų atlyginimo arba kompensacijos išimčių.

35 — Šiuo klausimu taip pat žr. Müller-Graff, P.-Chr „Allgemeines Gemeinschaftsprivatrecht“ leidinyje M. Gebauer ir Chr. Teichmann (red.), *Europäisches Privat – und Unternehmensrecht (Enzyklopädie Europarecht, Band 6)*, Nomos, Baden Badenas, 2014, p. 69–151, 43 punktas ir paskesni.

36 — Anksčiau – EEB 57 straipsnio 2 dalis.

37 — Anksčiau – EEB 100 straipsnis. Pagal šią nuostatą reikalaujama, kad Taryboje būtų balsuojama ir sprendimas priimtas vienbalsiai. Ši direktyva buvo priimta anksčiau nei Europos Suvestinis Aktas, kuris įsigaliojo 1987 m. liepos 1 d. ir kuriuo buvo įtvirtinta nauja nuostata – EEB 100bis straipsnis (dabar – SESV 114 straipsnis).

57. Šios vidaus rinkos logikos, mano nuomone, nepaneigia vėlesnė ir nuosekli Teisingumo Teismo praktika, pagal kurią direktyva yra įtvirtinamos privalomos taisyklės [38] dėl *minimalios* prekybos agentų [39] apsaugos reikalavimų ir pagal kurią direktyva yra ypač siekiama *apsaugoti* prekybos agentus, jiems plėtojant santykius su atstovaujamaisiais [40].

58. Remdamasis tuo, kas išdėstyta, darau išvadą, kad direktyva skirta tik situacijoms, kai prekybos agentas vykdo veiklą vidaus rinkoje. Todėl lemiamas faktorius yra prekybos agento veikla, o ne atstovaujamojo įsisteigimas [41].

59. Aiškindamas *Handelsagentuurwet* 27 straipsnį nacionalinis teismas turėtų atsižvelgti į šias aplinkybes: pagal Direktyvą 86/653 reikalaujama, kad tokia nuostata apimtų atvejus, kai prekybos agentas vykdo savo veiklą Belgijoje arba kitur vidaus rinkoje. Tačiau pagal Direktyvą 86/653 nėra reikalaujama, kad tokia nuostata apimtų situaciją, susiklosčiusią už vidaus rinkos ribų. Taigi klausimas, ar Belgijos valdžios institucijos mano, jog *Handelsagentuurwet* 27 straipsnis apima situacijas, susiklosčiusias už vidaus rinkos ribų, nėra toks, kuriam būtų taikoma direktyva.

6. Siūlomas atsakymas

60. Mano atsakymas į klausimo pirmą dalį yra toks: pagal Direktyvos 86/653 17 straipsnį reikalaujama privalomos prekybos agento, kuris savo veiklą vykdo vidaus rinkoje, apsaugos. Šis straipsnis nekliudo valstybei narei numatyti nuostatos, pagal kurią tokia apsauga nėra suteikiama prekybos agentui, kuris savo veiklą vykdo už vidaus rinkos ribų.

C – *Antra klausimo dalis – dėl Asociacijos susitarimo ir Papildomo protokolo*

61. Mano nuomone, „Asociacijos susitarimo nuostatos“, kurias savo klausime mini parašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas, reiškia Asociacijos susitarimo 14 straipsnį ir Papildomo protokolo 41 straipsnį.

62. Be to, *Agro* savo rašytinėse pastabose mini Asociacijos susitarimo 9 straipsnį.

1. Asociacijos susitarimo 14 straipsnis ir Papildomo protokolo 41 straipsnio 1 dalis.

63. Asociacijos susitarimo 14 straipsnyje nustatyta, kad „siekdamos panaikinti laisvės teikti paslaugas tarpusavio apribojimus, [Susitariančiosios Šalys] susitaria semtis įkvėpimo iš [ESV sutarties] 55, 56 ir 58–65 straipsnių“. Papildomo protokolo 41 straipsnio 1 dalyje nustatyta vadinamoji „stand-still“ sąlyga, kad Susitariančiosios Šalys „susilaikys nuo bet kokių naujų įsisteigimo laisvės ir laisvės teikti paslaugas tarp jų apribojimų įvedimo“.

38 — Žr. šiuos sprendimus: 2000 m. lapkričio 9 d. Sprendimą *Ingmar* (C-381/98, EU:C:2000:605, 21 ir 22 punktai), 2006 m. kovo 23 d. Sprendimą *Honyvem Informazioni Commerciali* (C-465/04, EU:C:2006:199, 22 ir 34 punktai) ir 2013 m. spalio 17 d. Sprendimą *Unamar* (C-184/12, EU:C:2013:663, 40 punktas).

39 — Žr. 2013 m. spalio 17 d. Sprendimą *Unamar* (C-184/12, EU:C:2013:663, 52 punktas). Taip pat žr. E. Rott-Pietrzyk *Agent Handlowy – Regulacje Polskie i Europejskie*, C.H. Beck, Varšuva, 2006, p. 68.

40 — Ir šiuo tikslu įtvirtina, *inter alia*, komercinio atstovavimo sutarčių sudarymo ir nutraukimo taisykles (Direktyvos 13 ir 20 straipsniai). Žr. šiuos sprendimus: 1998 m. balandžio 30 d. Sprendimą *Bellone* (C-215/97, EU:C:1998:189, 13 punktas); 2000 m. lapkričio 9 d. Sprendimą *Ingmar* (C-381/98, EU:C:2000:605, 20 ir 21 punktai); 2006 m. kovo 23 d. Sprendimą *Honyvem Informazioni Commerciali* (C-465/04, EU:C:2006:199, 19 ir 22 punktai); 2008 m. sausio 17 d. Sprendimą *Chevassus-Marche* (C-19/07, EU:C:2008:23, 22 punktas) ir 2009 m. kovo 26 d. Sprendimą *Semen* (C-348/07, EU:C:2009:195, 14 punktas).

41 — Todėl, jeigu prekybos agentas vykdytų savo veiklą ne tik Turkijoje, bet ir, sakykime, Graikijoje, tai reikštų, kad situacija susiklostė vidaus rinkoje.

64. *Agro* tvirtina, kad pritaikytas paslaugų teikimo laisvės apribojimas Turkijos prekybos agentui, teikiančiam paslaugas Belgijos bendrovei, nes prekybos agentas pagal Direktyvą 86/653 negauna tos pačios apsaugos, kokią gauna prekybos agentas, dirbantis vidaus rinkoje.

65. Remiantis šiuo požiūriu, reikėtų pateikti šias pastabas.

66. Prekybos agentas, kaip antai *Agro*, negali remtis subjektyviąja teise į laisvę teikti paslaugas pagal Asociacijos susitarimą arba Papildomą protokolą tokiu būdu, kuris būtų prilygintas rėmimuisi SESV 56 straipsniu.

67. Asociacijos susitarimo 14 straipsnis ir Papildomo protokolo 41 straipsnis ne tik tiesiog perkelia SESV 56 straipsnį ES ir Turkijos situacijai. SESV 56 straipsnis suteikia labiau išplėtotą ir gilesnį integracijos lygį vidaus rinkoje tarp ES valstybių narių, kuris gerokai viršija lygį, nustatytą Asociacijos susitarimo ir jo Papildomo protokolo nuostatose.

68. Dėl Asociacijos susitarimo 12 [42] ir 13 [43] straipsnių Teisingumo Teismas jau nusprendė, kad nė vienas iš jų nėra tiesioginio veikimo, nes jie nėra pakankamai tikslūs ir besąlygiški [44]. Remiantis Asociacijos susitarimo 14 straipsniu, kuris yra suformuluotas beveik identiškai kaip 12 ir 13 straipsniai, nepriimtinas joks kitas požiūris. Be to, kaip Teisingumo Teismas nusprendė Sprendime *Demirkan*, Asociacijos susitarimo 14 straipsnyje termino „semtis įkvėpimo“ vartojimas nurodo, kad Susitariančiosios Šalys nėra įpareigotos taikyti Sutarties nuostatų dėl paslaugų teikimo laisvės arba nuostatų, priimtų siekiant jas įgyvendinti, bet turi laikyti jas įkvėpimo šaltiniu priimant priemones, kurių reikia tame susitarime nustatytiems tikslams pasiekti [45].

69. Dėl Papildomo protokolo 41 straipsnio 1 dalies reikia nurodyti, jog nors žinoma, kad Teisingumo Teismas laikosi nuomonės, kad ši nuostata iš principo yra tiesiogiai taikoma [46], vis dėlto jis tai pripažino tik esant situacijoms, kai Turkijos piliečiai siekė įsisteigti arba teikti paslaugas *Europos Sąjungoje*. Kaip jau matėme, taip nėra šiuo atveju. Be to, atsižvelgiant į tai, kad Papildomo protokolo 41 straipsnio 1 dalyje įtvirtinta „stand-still“ sąlyga, Teisingumo Teismas, remdamasis nusistovėjusia praktika, Sprendime *Demirkan* nustatė, kad ES teisės nuostatų, įskaitant Sutarties nuostatų, aiškinimas negali būti automatiškai pagal analogiją taikomas aiškinant susitarimą tarp ES ir ne Europos Sąjungos valstybės narės, nebent pačiame susitarime būtų aiškiai tai numatančių nuostatų [47].

70. Sprendime *Demirkan* Teisingumo Teismas pabrėžė, kad „Papildomo protokolo 41 straipsnio 1 dalies tikslas ir šios nuostatos kontekstas yra iš esmės skirtingi nei SESV 56 straipsnio tikslas ir kontekstas“ [48]. Iš tiesų Sprendimas *Demirkan* susijęs su gana kraštutinio pobūdžio situacija, kai Turkijos pilietis siekė remtis pasyviąja laisve teikti paslaugas, kad jam nebūtų taikomas reikalavimas gauti vizą. Nekelia nuostabos, kad Teisingumo Teismas nusprendė, jog laisvė teikti paslaugas, atsižvelgiant į Papildomo protokolo 41 straipsnio 1 dalį, neapima pasyviosios laisvės teikti paslaugas pagal Sprendime *Luisi ir Carbone* [49] suformuotą teismo praktiką [50]. Vis dėlto, be jokių abejonių, bendrosios, anksčiau minėtos, Sprendimo *Demirkan* išvados yra susijusios su nagrinėjama byla.

42 — Dėl laisvo darbuotojų judėjimo.

43 — Dėl įsisteigimo laisvės.

44 — Dėl Asociacijos susitarimo 12 straipsnio žr. 1987 m. rugsėjo 30 d. Sprendimą *Demirel* (12/86, EU:C:1987:400, 23 punktas), o dėl Asociacijos susitarimo 13 straipsnio žr. 2000 m. gegužės 11 d. Sprendimą *Savas* (C-37/98, EU:C:2000:224, 42 ir 45 punktai).

45 — Žr. 2013 m. rugsėjo 24 d. Sprendimą *Demirkan* (C-221/11, EU:C:2013:583, 45 punktas).

46 — Žr. 2000 m. gegužės 11 d. Sprendimą *Savas* (C-37/98, EU:C:2000:224, 54 punktas) ir 2003 m. spalio 21 d. Sprendimą *Abatay ir kt.* (C-317/01 ir C 369/01, EU:C:2003:572, 58 punktas).

47 — Tai yra nusistovėjusi Teisingumo Teismo praktika nuo 1982 m. vasario 9 d. Sprendimo *Polydor ir RSO Records* (270/80, EU:C:1982:43, 16 punktas). Taip pat žr. 2013 m. rugsėjo 24 d. Sprendimą *Demirkan* (C 221/11, EU:C:2013:583, 44 punktas ir jame nurodyta teismo praktika).

48 — Žr. 2013 rugsėjo 24 d. Sprendimą *Demirkan* (C-221/11, EU:C:2013:583, 49 punktas).

49 — Žr. 1984 m. sausio 31 d. Sprendimą *Luisi ir Carbone* (286/82 ir 26/83, EU:C:1984:35, 10 punktas).

50 — Žr. 2013 m. rugsėjo 24 d. Sprendimą *Demirkan* (C-221/11, EU:C:2013:583, 62 punktas).

2. Asociacijos susitarimo 9 straipsnis

71. Pagal Asociacijos susitarimo 9 straipsnį „Susitariančiosios Šalys pripažįsta, kad šio Susitarimo taikymo srityje ir, nepažeidžiant atskirų nuostatų, nustatomų pagal 8 straipsnį, bet kokia diskriminacija dėl pilietybės draudžiama.

72. Šios nuostatos formuluotė yra labai aiški. Kalbama apie „šio Susitarimo taikymo sritį“. Vis dėlto būtent to negali būti pasakyta apie nagrinėjamą bylą. Nekyla klausimo dėl laisvo paslaugų judėjimo, juo labiau Direktyva 86/653 nėra taikoma.

73. Taigi lygiai taip pat, kaip ir ESVS 18 straipsnio atveju, negali būti remiamasi Papildomo protokolo 9 straipsniu.

3. Siūlomas atsakymas

74. Siūlau į antrą klausimo dalį atsakyti, kad nei pagal Asociacijos susitarimą, nei pagal Papildomą protokolą nedraudžiamas valstybės narės įstatymas, pagal kurį Direktyvos 86/653 apsauga yra suteikiama tik kai prekybos agentas vykdo savo veiklą valstybėje narėje, o ne tuo atveju, kai atstovaujamasis yra įsisteigęs valstybėje narėje ir prekybos agentas įsisteigęs ir savo veiklą vykdo Turkijoje.

IV – Išvada

75. Atsižvelgdamas į minėtus argumentus, siūlau Teisingumo Teismui taip atsakyti į *Rechtbank van koophandel te Antwerpen* (Gento komercinių bylų teismas) pateiktą prejudicinį klausimą:

Pagal 1986 m. gruodžio 18 d. Tarybos direktyvos 86/653/EEB dėl valstybių narių įstatymų, susijusių su savarankiškai dirbančiais prekybos agentais, derinimo 17 straipsnį reikalaujama privalomos prekybos agento, savo veiklą vykdančio vidaus rinkoje, apsaugos. Šis straipsnis nekliudo valstybei narei numatyti nuostatos, pagal kurią tokia apsauga nėra suteikiama prekybos agentui, kuris savo veiklą vykdo už vidaus rinkos ribų.

Nei Sutarimu, įsteigiančiu Europos ekonominės bendrijos ir Turkijos asociaciją, kuris 1963 m. rugsėjo 12 d. Ankaroje buvo pasirašytas Turkijos Respublikos, EEB valstybių narių ir Bendrijos ir kuris Bendrijos vardu sudarytas, aprobuotas bei patvirtintas 1963 m. gruodžio 23 d. Tarybos sprendimu 64/732/EEB („Asociacijos sutartis“), nei Papildomu protokolu, 1970 m. lapkričio 23 d. pasirašytu Briuselyje ir Bendrijos vardu sudarytu, aprobuotu bei patvirtintu 1972 m. gruodžio 19 d. Tarybos reglamentu (EEB) Nr. 2760/72, nedraudžiamas valstybės narės įstatymas, pagal kurį Direktyvos 86/653 apsauga yra suteikiama tik kai prekybos agentas vykdo savo veiklą toje valstybėje narėje, o ne tuo atveju, kai atstovaujamasis yra įsisteigęs toje valstybėje narėje ir prekybos agentas įsisteigęs ir savo veiklą vykdo Turkijoje.